

що потреба у фахівцях вищої кваліфікації у сфері відносин інтелектуальної власності на сьогодні є нагальною. Отже, інтелектуально-правова освіта має бути такою, щоб могла забезпечити надійну й ефективну охорону та захист права інтелектуальної власності, що, у свою чергу, є справою і економічної безпеки України.

Одержано 10.04.2019

УДК 347.7

Роман Богданович ШИШКА,

*професор кафедри інтелектуальної власності і цивільно-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0532-1909>*

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЩО І ЯК?

Проблема комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності, а саме про них йдеться у главі 75 ЦК України, не нова і постійно обговорюється технічною, правовою елітою, представниками бізнесу. Навіть можна стверджувати, що нею певним чином спекулюють. Водночас також недооцінюють її економічну та правову складові, де перше детерміновано рентабельністю і конкурентоспроможністю, а друге – наданням стимулів та заохочень тим, хто їх комерціалізує, та правовою підтримкою, її формою та гарантіями. Принаймні, факт тривалого обговорення цієї проблематики на різних рівнях свідчить за себе. Ця проблема десятиріччями не вирішується.

Вона певним чином зумовлена концептуальним розумінням інтелектуальної власності, де переважно проведено два підходи: пропріетарний та виключних майнових прав інтелектуальної власності. Окрім того, як вбачається, не виправдав себе узагальнений, а не пооб'єктний підхід до комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності на окремий об'єкт. Більшість економік акцентувались на проривних напрямках розвитку науки і техніки і за їх рахунок підтягували інші напрями. Відповідно там, де є перспективні економічні розробки, майнові права на них комерціалізуються, а там де є лише видимість об'єкта та примарність отримання вигоди від комерціалізації прав на нього – ні. Навіть адміністративні методи спонукання до впровадження результатів науково-технічного прогресу не справились з цим завданням.

Нарешті, комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності має прагматичну спрямованість і стосується здебільше господарського права. Тут є інша ментальність та розуміння проблематики на загальному та галузевому і навіть підгалузевому рівні. Для господарського права – це інноваційна діяльність, про яку не згадано в ЦК України. Вона лише в ньому розуміється. Проте слід привести все у відповідність і вказати про такі об'єкти.

В Україні комерціалізація майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності стикається традиційно з певними проблемами:

□ *зацікавленості суб'єктів господарювання* у інноваціях та тратах на них, оскільки економічні витрати перебиваються дешевою робочою силою. Відповідно унормування заробітної плати на основі імперативу її постійного і вагомого зростання має змусити господарюючих суб'єктів звернути увагу на інноваційний їх розвиток, при тому не на скуповуванні застарілих і знятих в передових країнах обладнання і технологій, а на проривних напрямках з пріоритетом конкуренції новинок та стимулюванні вітчизняних розробників. Тут слід звернутися до венчурного бізнесу – ризикового науково-технічного чи технологічного підприємництва на всіх рівнях (бізнес-ідеї, стартапи, фірми-новачки, фірми-експансери тощо). В умовах транснаціоналізації слід зважати на зацікавленість у просуванні їх власних розробок, потребу нормативного стимулювання комерціалізації в їх структурах в Україні національних розробок та їх складових;

□ *кадрова проблема* – відсутність висококваліфікованих фахівців менеджерського рівня з питань інтелектуальної власності. Не всі творці як першоволодільці майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності здатні їх комерціалізувати чи переконливо довести економічні та соціальні переваги свого дітища. Якщо це так, то справа за професіоналами у сфері інтелектуальної власності.

Запровадження магістерських програм їх підготовки, введення спецкурсів не дало очікуваного результату насамперед через теоретизацію, зниження вимог до випускників, частина з яких має віддалене поняття у тому, чому повинні навчитися. Допоки не станеться зрушень в підході до вищої освіти, професійність перебиватиме намагання набрати і отримати плату за навчання, доти ситуація буде погіршуватися. Провести кваліфікований патентний пошук здатні далеко не всі з них. Новації у сфері освіти поки що себе не виправдали, а інтелектуальний рівень абітурієнтів та випускників стає загрозливим.

Кадрова проблема стосується й викладачів, частина з яких не має практичного досвіду роботи у відповідних структурах, а викладання інколи зводиться до натаскування на знання вимог нормативних актів. В одну із ВЗО, які довелось перевіряти, магістерський рівень забезпечував лише один викладач, який мав досвід патентознавця та патентного повіреного;

□ *нормативно-законодавча база* – не поспіває за новаціями ЄС, не узгоджена за напрямками цивільно-правового, господарського правового, адміністративно-правового впливу та податкового та бухгалтерського супроводу;

□ *теоретична основа* – суттєво застаріла та не відповідає вимогам часу. Зокрема, започаткований у Франції та підтриманий Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) пропрієтарний підхід потребує зміні хоча б тому, що сучасний підхід мав б базуватися на більш тонких розуміннях сутності інтелектуальної власності. Принаймні, згідно ст. 1107 ЦК України підлягають передачі та комерціалізуються майнові права інтелектуальної власності, а

немайнові лише їх каталізують, і то здебільше у сфері авторського права та виконавської діяльності. Вони і підлягають оцінці;

□ проблема оцінки інтелектуальної власності: а) об'єкти, як вказано в абз. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність» від 12 липня 2001 р. де до майна, яке може оцінюватися, віднесено й об'єкти права інтелектуальної власності, що відображає технократичний підхід, який також підтримується ВОІВ; б) майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, який проведено у главі 75 ЦК України. Це усугублено відсутністю єдиного національного стандарту оцінки об'єктів у нематеріальній формі. До того, при оцінці майнових прав слід враховувати темпоральний аспект та швидке моральне старіння окремих об'єктів;

□ традиційна інертність суб'єктів господарювання, які орієнтовані на безоплатне отримання таких прав, підтримання корпоративної політики, діяльності розробників, особливо наукових установ, наукові плани яких не корельовані потребами суб'єктів господарювання. Іншими словами, досі сповідується планування за інтересами розробників, а не потребами суб'єктів господарювання.

Комерціалізація інтелектуальної власності є одним зі способів здійснення суб'єктивних цивільних прав – діяльності володільця майнових прав з комерційного використання їх у своїй діяльності чи переданні таких прав іншим суб'єктам господарювання. Її сутність полягає у встановленні правовідносин між володільцями майнових прав інтелектуальної власності та їх реципієнтами – суб'єктами господарювання.

Йдеться про норми, що визначають і деталізують таку комерціалізацію. Проблема полягає у неповноті окремих норм ЦК внаслідок чого: 1) фактично регулятивне навантаження виконують спеціальні закони і підзаконні акти, особливо договори; 2) норми кодексу є своєрідними «весільними генералами»; 3) при розробці проектів спеціальних актів цивілісти не завжди залучаються чи їх не «чують» нормотворці. Вона усугубилась в праві інтелектуальної власності у зв'язку із: а) гносеологією міжнародного законодавства – плоду тодішньої творчої і технічної інтелігенції з їх технократичним підходом до розуміння суті та простоти пропріетарного підходу; б) стрімким прискоренням прогресу і старіння об'єктів інтелектуальної власності, вичерпанням майнових прав на ці об'єкти; в) змінилися способи комерціалізації та носії таких прав на інформаційні джерела та моделювання новинок за мінімумом інформації про них; г) поступовою втратою державою адміністративних повноважень у сфері інтелектуальної власності і переходу на сервісну діяльність; д) диференціацією споживачів продукту, що виконаний/виготовлений на основі використання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності; ж) інтернаціоналізацією та транснаціоналізацією економіки, коли такі права поширюються в межах ТНК як єдиної структури, на що інтелектуальна монополія не розрахована і володілець цих прав, особливо творець, є практично незахищеним; з) допущеними промахами з чистотою галузевого підходу до регулювання цих відносин та захисту прав, що проявилось у ст. 432 ЦК України; і) рівнем кваліфікації

нормотворців, добросовісністю проведених експертиз законопроектів та висновків на них, здатністю нормотворців до них прислухатися, зокрема на тлі панування доцільності та законності.

Проблеми застосування норм приватного права започатковані у Конституції України і стосується застосування права та закону. Вона – відбиття колізій ст. 8 та ст. 19 Конституції України при застосуванні їх щодо регулювання відносин приватного характеру. Так, у ст. 8 закріплено примат права, а у ст. 19 – закону та обов'язок державних органів та їх посадових осіб здійснювати свою діяльність лише в межах та на підставі закону. Тож якщо особа скористається своїм правом і передасть майнові права без укладення письмового договору (наприклад подарує майнові права на використання пісні), це буде правомірно до моменту виникнення спору. При вирішенні спору суд буде виходити із норм чинного законодавства і, оскільки довести факт дару без письмового договору буде доволі складно, винесе рішення про контрафактне використання.

Наразі, із застосуванням норм про інтелектуальну власність, виникає низка проблем об'єктивного – перехідний стан економіки України та суб'єктивного характеру. Останнє проявляється у тому, що слід робити поправку на здавна притаманну необов'язковість виконання норм чинного законодавства не тільки учасниками правовідносин, але й судами. Власне ця та інші причини складають сутність проблеми правозастосування та як її відгалуження застосування норм позитивного права інтелектуальної власності. Тож комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності, як правова категорія, заслуговує більш чіткого правового механізму.

Одержано 11.04.2019

УДК 347.1

Алла Володимирівна ЗЕЛІСКО,

доцент кафедри цивільного права

Навчально-наукового юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,

доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ КРЕДИТУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Пріоритетність напрямів розвитку законодавства визначається особливостями розвитку суспільних відносин, зокрема, соціальних та економічних факторів у суспільстві. Економічні кризові явища в Україні та у світі в цілому кардинально змінили акценти у сферах суспільства, які потребують підвищеної уваги науковців та практиків. Виникли нові види відносин, що потребують адекватного правового регулювання. До таких відносин належать відносини із споживчого кредитування небанківськими фінансовими